

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Alice Bartůšková

**Řehole a múzy.
Bratři kapucíni ve službách umění
na prahu českého baroka**

**Monastic rules and muses.
The capuchin friars in the service of the art
in early Baroque Bohemia**

Autoreferát k disertační práci

Praha 2019

Obsah

I.	Úvod	3
II.	Cíle bádání	4
III.	Metodika bádání	5
IV.	Obsah a struktura disertační práce	6
V.	Teoretický a praktický přínos disertační práce	9
VI.	Seznam publikací doktoranda	13
VII.	Seznam nejdůležitějších pramenů a literatury	14
VIII.	Summary	22
IX.	Anotace	26

I. Úvod

Disertační práce s názvem *Řehole a múzy. Bratři kapucíni ve službách umění na prahu českého baroka* si za cíl bádání vytyčila opomíjené téma kapucínských bratrů malířů v českém baroku. Dosud se tomuto tématu žádný badatel komplexněji nevěnoval. Tento fenomén v malířství není charakteristický pouze pro řád kapucínů, ale rovněž pro jiné církevní řády, nejčastějšími představiteli této skupiny jsou jezuité, dále také augustiniáni, premonstráti, cisterciáci a další.

Jako příslušníci k řádu měli tito malíři zvláštní postavení. Získávali převážně církevní zakázky, odměnu za práci odváděli příslušnému klášteru a často zůstávali anonymní, také z toho důvodu, že svá díla nesignovali. Avšak jména těch nejvýznamnějších se dochovala ve starší literatuře, či v archivních fondech. V samostatné kapitole zpracovávám přehledně jednotlivé umělce – příslušníky dalších církevních řádů. Rovněž srovnám postavení řádových bratrů s cechovními a dvorskými malíři.

Řád kapucínů je nejmladší větví františkánské řehole a do Čech byl uveden roku 1599, aby působil v katolických misiích proti narůstajícímu protestantismu. O uvedení řádu do Čech se zasloužil arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé, který vyjednával celou záležitost s generálem kapucínů a samotným papežem. Stavbu prvního kapucínského kláštera v Čechách protahoval výběr vhodného pozemku, ale také císař Rudolf II., který neměl kapucíny v přílišné oblibě.

Řád kapucínů měl vzhledem ke svému misijnímu poslání na počátku 17. století v Čechách výjimečnou roli, kladl důraz na chudobu a prostotu, tento důraz se projevoval také v umění, potažmo ve výzdobě chrámů a klášterů. Z toho důvodu bylo pro kapucínské kláštery praktické a výhodné, když se v řadách bratří našli nadaní malíři, či zruční řemeslníci. V archivních záznamech se v seznamech bratří dochovaly přípisky jejich povolání, pro nás důležité *pictor* – malíř. V období českého baroka působilo v kapucínských kláštorech několik malířů, kteří po sobě zanechali svá díla, například v grafické podobě. Připsání konkrétních děl je však složitější z důvodu absence potřebných archivních záznamů. V práci navrhuji několik takových atribucí a připojuji seznam kapucínských bratrů malířů z období českého baroka, kteří jsou v archivních pramenech zmíněni.

Kapucínský řád kladl důraz na ikonografii sv. Františka a reflektoval potridentská nařízení týkající se úcty ke svatým a jejich zobrazování. Nevšední je rovněž široký

záběr tohoto reformovaného řádu v oblasti umění. Řád se snažil rovněž o návrat k původní architektuře Františkových klášterů.

Hlavní důraz vzhledem k časovému vymezení práce *Řehole a múzy. Bratři kapucíni ve službách umění na prahu českého baroka* však bude kladen na české a moravské dílo nejvýznamnějšího kapucínského bratra malíře fr. Cosmy da Castelfranco, známým spíše pod civilním jménem Paolo Piazza, který pocházel z Benátek.

Paolo Piazza (1560 v Castelfranco u Benátek – 1620 Benátky) byl benátský malíř, kterému se dostalo uměleckého školení v dílně benátského mistra Palmy il Giovane. S kapucínským řádem je spjato rovněž jeho působení ve střední Evropě, konkrétně v Praze, kam se dostal pravděpodobně roku 1600 s druhou vlnou kapucínských bratří, kteří v Praze založili nový konvent. Piazzovou úlohou v rámci řádu se stala výzdoba nově vznikajících kapucínských konventů ve střední Evropě. V českých zemích to v té době byl pražský a brněnský kapucínský klášter. Proto je práce zaměřena zejména na soubor uměleckých děl z těchto dvou kapucínských klášterů (ačkoli prvotní brněnský kapucínský klášter a kostel byl zbořen a přesunut. Ovšem z archivních záznamů víme, že umělecká díla sem byla přenesena).

Z období Piazzova působení v českém prostředí známe jen několik jeho dochovaných děl a nemnoho děl zmíněných v archivních pramenech, které však již dnes nelze spojit s žádným jeho konkrétním dílem. Existují však i díla další, dosud neurčená či neobjevená, nebo je dosavadní stav o jeho tvorbě konečný?

II. Cíle bádání

Cílem disertační práce bylo prozkoumat působení kapucínských bratrů malířů a tento fenomén dostat do povědomí badatelů. Neboť i jiné církevní řády mají takového zástupce, jež byli činnými umělci.

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na rešerši archivních pramenů a na sestavení seznamu jednotlivých kapucínů malířů. Dále jsem se snažila připsat několik anonymních děl z kapucínských klášterů v Praze na Hradčanech a v Brně právě kapucínským bratrům malířům. Výběr těchto dvou klášterů nebyl náhodný, jsou to dodnes nejvýznamnější fungující kapucínské kláštery a jedná se o místa, kde Paolo Piazza působil.

Práce si rovněž kladla za cíl nalézt souvislosti vzniku vybraných Piazzových děl, která vytvořil pravděpodobně v době, kde působil v českých zemích. Za pomoci

archivních pramenů práce dokumentuje tato díla, jejich následné přesuny či jejich ztrátu.

Práce mimo jiné navrhla některá další díla, která můžeme spojit s Paolem Piazzou a jeho působením v Čechách a na Moravě. Zde jsem se opírala o nejnovější poznatky, analýzu děl a archivní záznamy.

Hlavní důraz byl kladen na hledání možných inspiračních zdrojů, ať už se jedná o přímé citace, či přetvářené vzory a autorka hodnotí tyto vybrané obrazy v kontextu další Piazzovy tvorby. Stěžejní bylo zkoumání benátské školy 16. století a pravděpodobných grafických předloh.

III. Metodika bádání

Metodu této disertační práce bych rozdělila do několika podstatných okruhů přístupů, které se vzájemně prolínají a doplňují. Bez všestranného přístupu by nemohla práce vůbec vzniknout.

Na základě dosavadního bádání, monografického zpracování malíře Paola Piazzy a dílčích článků jsem si jako cíl práce vytyčila zpracovat v Piazzově tvůrčím životě doposud opomíjené a téměř zapomenuté období jeho umělecké tvorby v Čechách a na Moravě. Za pomoci analýzy recentních studií byl sestaven seznam Piazzových děl z období jeho pobytu v Českých zemích. Jsou to díla buď přímo signována, písemně doložena, či později připsána na základě styčných analogií. Vzhledem však k nejednoznačnému rukopisu Paola Piazzy a jeho malířskému eklekticismu se nemusí některým čtenářům zdát předkládaný seznam koherentní a přesvědčivý. Vypořádávala jsem se s připsáním českých a zahraničních badatelů a snažila se jejich hypotézy neopominout. Předložená práce nabízí doplňující informace a obrazový materiál k dílům, připsaným Paolu Piazzovi, jako například ukázka přímých zdrojů a grafických předloh.

Významnou metodou však byla pramenná heuristika, kdy byly dohledávány archivní záznamy týkající se přímo Paola Piazzy a jeho působení v rámci kapucínského řádu. Pozdější archivní dokumenty se týkaly dalších příslušníků kapucínů, zejména umělecky činných. V seznamech členů řádu byla objevena jejich konkrétní zaměstnání, hlavní důraz práce byl však kladen na malíře. Z období baroka máme několik desítek takových jmen. Archivní záznamy byly sepsány z větší části v latinském jazyce, částečně německy a jen několik archiválií je v češtině.

Důležitým zdrojem kromě seznamů členů byly klášterní kroniky, kapucínské letopisy zvané anály, které zaznamenávaly změny týkající se konventu, klášterních kostelů, či významné členy řádu, kteří se zasloužili například o opravu oltářů a knihovny. Klášterní kroniky jsou v některých ročnících sdílnější, někdy naopak velmi stručné, avšak o Paolu Piazzovi, jakožto významném malíři a členovi řádu, můžeme z kroniky čerpat zásadní informace k jeho tvorbě. O jeho pražském působení mluví nejstarší dochovaná kronika, která začíná rokem 1599, kdy do Prahy dorazili první bratři kapucíni. O jeho moravské zastávce svědčí záznamy z klášterní pamětnice brněnského konventu, která je přepisem dnes již ztracené původní kroniky. I když se jedná o pozdější přepis, je naštěstí poměrně sdílná i k výčtu Piazzových děl. Záznamy kronik jsou psané latinsky, až později kronikáři užívají německý jazyk a typ písma current. Zajímavým zdrojem jsou zde poznámky ke změnám nejen v konventech, ale týkající se například vybavení kostela. Dočteme se například o renovacích a nahrazení děl a podobně. Záznamy se týkají také donátorů, hlavní donátoři se však vztahují k poutnímu místu pražské Loretě.

Kapucínští bratři malíři byli sledováni nejen fokusem archivních záznamů, ale také z pohledu historické literatury, která se zabývala umělci na území Čech a Moravy, a také analýzou publikace z roku 1863 z pera Sebastiana Brunnera, která se pravděpodobně jako dosud jediná, zabývá řádovými bratry umělci.

V pražském i brněnském kapucínském kostele a klášteře se nalézá několik dosud neurčených děl. Vykazují kolísavé kvalitu, zároveň však silné umělecké zanícení. Proto bychom za těmito díly mohli hledat právě malíře kapucíny, kteří tvořili pro své rodné kláštery. V některých případech se jedná dokonce o variace na Piazzovy grafiky, nebo o zachycení milostné sochy Madony Rottenburské z kapucínského kostela na Hradčanech.

IV. Obsah a struktura disertační práce

Disertační práce je členěna do několika úvodních kapitol, po kterých pak následuje hlavní badatelská část práce.

V úvodu je nastíněno téma práce, jeho hlavní aspekty a otázky. Přehled dosavadního bádání předkládá nejzásadnější publikace, které s tématem souvisí.

Následují kapitoly o kapucínech v Čechách, vzniku řádu a jejich hlavních činnostech. V kapitole o kapucínech a výtvarném umění je vyložen jejich vztah k umění, který

pěstovaly již od svého vzniku. Ikonografická témata, dále témata, na která je kladen hlavní důraz.

Kapitoly o řádových bratřích malířích a kapucínských bratřích malířích se opírá o archivní bádání a ukazuje řadu takovýchto malířů, kteří byli zároveň příslušníky církevních řádů a pracovali pro své řádové kostely a kláštery. Práce navrhuje několik atribucí na základě archivních dokladů.

Hlavní záběr práce je však věnován nejvýznamnějšímu představiteli malíři kapucínovi Paolu Piazzovi, který dorazil z Benátek do Prahy v době vlády Rudolfa II.

V kapitolách o dílech Paola Piazzy budou rozebrány jak již připsané obrazy a díla, tak nově objevená, či nově navržená, zejména z českého prostředí, ale i rakouských sbírek.

Součástí práce je i obsáhlá obrazová příloha, která dokumentuje tvorbu Paola Piazzy v českých zemích a díla ostatních kapucínských bratrů umělců. Nabízím zde srovnání s jinými malířskými díly a předkládám dohledané inspirační zdroje a grafické předlohy, z kterých Paolo Piazza čerpal.

Obsah

Úvod

Metoda disertační práce

Přehled dosavadního bádání

1. Řádoví bratři umělci

1.1 Postavení bratrů malířů v rámci malířské komunity

1.2 Cechovní malíři

1.3 Dvorští umělci

1.4 Dílna a její fungování

2. OFMCap. Ordo Fratrum minorum capucinatorum

2.1 Kapucínská spiritualita

2.2 Odkaz svatého Františka

2.3 Příchod kapucínů do Čech

2.4 Stavba kapucínského kláštera v Praze na Hradčanech

2.5 Umístění kapucínských klášterů jako strategie

2.6 Kapucíni a jejich zásluhy na poli medicíny

2.7 Kapucíni a Loreta. Péče o poutní místo

3. Kapucínské umění

3.1 Kapucínská architektura?

3.2 Ikonografie světců a úcta ke svatým

3.3 Aspekt chudoby u kapucínů vs. rozměrné oltářní obrazy

3.4 Kapucínští bratři malíři

3.5 Povolání kapucínských bratrů laiků

4. Paolo Piazza

4.1 Život Paola Piazzy

4.2 Maniera. Malířský styl

- 4.3 Eklektismus versus originalita
- 4.4 Volba témat jako záměr?
- 4.5 Piazzův druhý život. Grafické listy
- 5. Výběr děl připisovaných Paolu Piazzovi
  - 5.1 Svatý František s hrajícím andělem
  - 5.2 Hlavní oltář v kapucín. kostele Panny Marie Andělské v Praze
  - 5.3 Nástropní malby v kostele Panny Marie Andělské v Praze
  - 5.4 Strahovský cyklus Umučení sv. apoštolů a Ukřižování Páně
  - 5.5 Obraz Cizoložnice před Kristem
  - 5.6 Oltářní obraz Klanění tří králů
  - 5.7 Alabastrový oltářík z Rudolfovy kunstkomory
  - 5.8 Obraz Kající se sv. Jeroným
  - 5.9 Hlavní oltář v kapucínském kostele v Brně
  - 5.10 Obraz Poslední večeře z brněnského refektáře
  - 5.11 Anonymní díla italské provenience v pražském kapucín. klášteře

Závěr

Seznam použitých zkratk

Seznam archivních pramenů

Internetové zdroje

Seznam použité literatury

Přílohy

Seznam řádových bratrů malířů

Seznam vyobrazení

Obrazová příloha

V. Teoretický a praktický přínos disertační práce

Téma kapucínských bratrů malířů v barokních Čechách bylo doposud téma opomíjené a obecně se badatelský zájem nesoustředil na řádové bratry, kteří byli činnými umělci. Předložená práce se snaží doplnit poznání o tento fenomén, jež je příznačný rovněž pro jiné církevní řády. Práce a její přílohy se jmény malířů a umělců z dalších řádů nabízí nové otázky a diskusi nejen pro historiky umění.

Obě františkánské rodiny, františkáni a kapucíni, i řada bratrstev, byly v průběhu pozdního 16. století aktivně zapojeny v zachování a znovuožívání tradiční a archaické ikonografie. Bratři kapucíni stavěli své konventy vlastními silami. Často byli rovněž autory uměleckých děl pro tyto kláštery a kostely. Tyto výtvarné aktivity řeholních bratrů nebyly pouze italskou záležitostí. Jak dokládají archivní prameny, byla to běžná praxe stejně tak v českém prostředí kapucínských klášterů.

Z významných kapucínských bratrů uveďme Cosmu Austrici, jenž se podílel na výzdobě kapucínských kostelů v Brně a v Praze. Byl žákem vídeňského malíře Tobiasa Pocka, jak poukazuje Cosmův rukopis a zvolená barevnost. Badatelé Baštovi se domnívají, že byl autorem výzdoby loretánské krypty. Tomuto malíři jsem v práci určila ještě několik děl.

V době pozdního baroka v Praze působil bratr Oliver z Litoměřic, neboli Oliver Steigerle, jež se podílel, jak dokládají archivní záznamy, na restaurování starších obrazů v pražském kapucínském kostele Panny Marie Andělské. Jeho hlavním odkazem je však dílo známé všem, kteří zavítali o Vánocích do kapucínského kostela na Hradčanech. Jedná se o vzácný soubor jesliček z papier-mache. Do dnešních dnů bylo dílo považováno za neapolskou práci, či za anonymní dílo některého řádového bratra poučeného v neapolské tradici výroby jesliček. Toto připsání jsem určila na základě archivních pramenů, zejména hradčanské kapucínské kroniky.

Dalšími malíři či umělci, kteří působili i jako rytci byl například spisovatel Anastasius Pragensis, či bratr Ivan, bratr Štěpán, a bratr Klement. V příkládaném seznamu připojuji ještě desítku kapucínských bratrů umělců a údajů k nim. Avšak bez konkrétního doloženého díla, vzhledem k absenci pramenů.

Hlavním představitelem kapucínských bratrů malířů byl Paolo Piazza. Pobyt Paola Piazzy v českých zemích v době vlády Rudolfa II. byl promyšleným počinem kapucínského řádu. V Praze nově usazený kapucínský řád se měl podílet na obnově katolického života v intencích nařízení tridentského koncilu. Paolo Piazza, řeholním

jménem fr. Cosma da Castelfranco, měl za úkol během svého působení ve střední Evropě vytvořit malířskou výzdobu pro nově vznikající kapucínské kláštery a kostely. V Čechách během Piazzova působení existoval klášter kapucínských bratří v Praze na Hradčanech a o něco později také na Moravě v Brně. Z jeho českého a moravského pobytu pochází pouze několik děl, která jsou Piazzou signována, či byla archivně doložena nebo mu byla připsána. V práci jsem dohledala některé grafické předlohy, vzory a určila několik nových atribucí.

Tato práce si klade za cíl přispět k dalšímu bádání o kapucínských malířích a zejména k Piazzově působení v českých zemích a otevřít další dosud nezodpovězené otázky k této problematice. Na základě archivních pramenů a zmínek o dalších dílech Paola Piazzy by se nabízel další posun ve výzkumu.

Benátské školení Paolo Piazzy provází celé jeho životní dílo. Piazzovy malby, které vznikly v českých zemích, rovněž ukazují benátskou malířskou tradici a zjevnou inspiraci konkrétními benátskými mistry 16. století. Jmenujme alespoň Tiziana, Paola Veroneseho, Palmu il Giovane a Jacopa Tintoretta.

V pražském kapucínském kostele Panny Marie Andělské vytvořil Paolo Piazza dvě díla, jež se zde dochovala do dnešních dnů. Jedná se o již známý hlavní oltářní obraz *Vidění sv. Františka v kapli Porciunkule a hrající andělé*, který vytvořil kolem roku 1602 a nově objevené nástropní malby s mariánskou ikonografií rovněž z té doby.

K hlavnímu oltářnímu obrazu jsou známy již některé předlohy. Tato studie se snaží doplnit možné inspirační zdroje, zejména z benátského prostředí. Doplňuje stav bádání rovněž o poznání o pozdějších přemalbách, které vznikly v pozdním 18. století z rukou dalšího kapucínského bratra malíře Olivera Steigerleho. Ten renovoval Piazzovu malbu, ale rovněž se snažil o sjednocení obrazu s postranními pozdějšími barokními oltáři. Původnost malby odkryly až restaurátorky v 80. letech 20. století.

Současně s hlavním oltářem vznikla rovněž nástropní výzdoba v kostelní klenbě s mariánskými výjevy *Zvěstování*, *Nanebevzetí* a *Korunování Panny Marie*. Donedávna zde nebyla určena atribuce, avšak na základě formálních znaků a zopakovaných motivů a citací jsou malby technikou *al secco* dnes připsány rovněž Paolu Piazzovi. Ten nebyl pouze malířem pláten, ale rovněž byl zkušeným malířem nástěnných a nástropních maleb. Malby byly dlouhou dobu zakryty pod nánosem vápenných vrstev a až restaurování Janem Pasálkem v letech 1978 – 1982 odkryly tuto vzácnou malbu. Malba však byla z velké části poničena, o původní syté barevnosti svědčí nejvíce výjev *Zvěstování Panně Marii*. Identického anděla ze *Zvěstování* Piazza použil později

v kostele Sta. Maria Aquiro v Říme. Rovněž další formální znaky a malířský rukopis ukazují na malíře Paola Piazzu. Tato tři pole s nástrojnými malbami byla původně doprovázena ornamentální výzdobou, která se dochovala pouze fragmentárně, a proto byla opět zakryta.

Další díla připisovaná Paolu Piazzovi jsou součástí obrazového cyklu *Umučení sv. apoštolů a Ukřižování Páně* ze strahovského kláštera. Jasnou předlohou pro tyto apoštolské historie byl grafický cyklus od Julia Goltzia, podle malíře Maertena de Vos. Malíř zde s vlastní invencí přepracovává grafické vzory a vytváří pomocí lazur a objemů typickou barevnost. Není však jasně doloženo Piazzovo autorství.

Obraz z depozitáře Národní Galerie v Praze *Cizoložnice před Kristem*, který se původně nacházel ve sbírce Františka Antonína Berky z Dubé, by mohl ukazovat na Piazzův rukopis. Obraz je dnes připisovaný Palmu il Giovane, avšak nedosahuje takové umělecké zručnosti Palmy, tudíž by se mohlo jednat o některého jeho žáka. Někteří badatelé v něm vidí rukopis Pietra Malombry. Obraz je pozoruhodný nejen pro inspiraci z tvorby benátských malířů Veroneseho, Tintoretta, ale také díky brýlím, které má usazený jeden ze znalců zákona na očích. Velmi blízký typ muže s brýlemi se u Piazzy objevuje v jeho dalších obrazech. Je zajímavé sledovat v jakých souvislostech se brýle na Piazzových obrazech objevují a jakou historii mají Benátky vůči brýlím.

V práci je zmapován rovněž vztah Paola Piazzy k císaři Rudolfovi II. a k jeho uměleckému dvoru. Císař Rudolf II. nebyl kapucínskému řádu příliš nakloněn a dokonce nedlouho po jejich příchodu do Prahy usiloval o jejich vypuzení. Jak dokládají klášterní kroniky, došlo k vyřešení nesváru díky uměleckému nadání bratra Cosmy neboli Paola Piazzy. V klášterních kapucínských análech existuje záznam, že díky obrazu s námětem *Klanění tří králů*, který byl zhotoven rukou kapucína Fra Cosmy da Castelfranco pro císaře na usmíření, se vztahy mezi Rudolfem II. a kapucíny obrátily k lepšímu. Je to důležitý doklad o tom, že si spolubratři br. Cosmy vážili, a že díky jeho malířskému nadání našli vhodné řešení sporu, neboť císař byl znám jako velký milovník umění. Později pro císaře vytvořil Paolo Piazza ještě několik děl. Tento dar je dnes ztotožňován s Klaněním tří králů ve vídeňském kostele St. Aegid v Gumpendorfu ve Vídni. Obraz odkazuje na rudolfínskou ikonografii, artefalia, naturalia, exotická zvířata, ale hlavní spojnicí k císaři, je patrné zejména na minci z pokladu, kterou předává jeden z mudrců Ježíškovi, je v reliéfu vyobrazen portrét Rudolfa II. Inspirační zdroje jsou hledány v díle Paola Veroneseho, Bassanů, grafických předloh a zvláště na

nástěnné malbě Klanění tří králů v benátském kostele St. Francesco della Vigna od Federica Zuccariho.

Z Rudolfovy kunstkomory pochází rovněž alabastrový oltářík z KHM Wien dnes připisovaný Paolu Piazzovi. Alabastrový oltářík je zmiňován v inventářích kunstkomory, připsání Paolu Piazzovi však určil až vedoucí vídeňské sbírky Rudolf Diestelberger. Oltářík je oboustranný, jedna strana ukazuje *Zvěstování Panně Marii*, druhý výjev znázorňuje *Klanění pastýřů*. Malíř použil doslovnou citaci z římského kostela St. Maria del Orto ze *Zvěstování* Federica Zuccariho, který mu byl inspirací již pro výše zmíněné dílo. K malbě Klanění pastýřů užil Paolo Piazza dobové grafické předlohy. Dílo je pozoruhodné svými rozměry a detailním propracováním.

Poslední kapitoly jsou věnovány Piazzovu působení na Moravě, konkrétně jeho pobytu v Brně roku 1607. Z té doby nebyl dosud určen jediný obraz, který by vytvořil pro klášter kapucínů. Na základě archivních dokladů klášterních kronik jsem objevila řadu zmíněných obrazů s popsányi náměty, které Paolo Piazza pro první klášter kapucínů v Brně vytvořil. Mezi nimi je hlavní oltářní obraz s námětem *Stigmatizace sv. Františka*, jehož postranními křídly byly obrazy *Sv. Františka a Sv. Felixe*. Původní obraz *Stigmatizace* byl později v novém klášterním kostele vyměněn za Sandraartovo dílo *Nalezení sv. Kříže*, a obraz *Stigmatizace sv. Františka* byl přenesen do postranní kaple, a byl později roku 1739 řádovým bratrem malířem Henricem Hoferem kvůli napadení houbou a plísní renovován. Dnes se v kapli nalézá dílo, blízké Piazzovu rukopisu, avšak bylo silně přemalováno a doplněno, nebo by se mohlo jednat rovněž o barokní kopii Piazzova díla.

Další dílo, blízké benátské škole 16. století je obraz *Poslední večere* z brněnského refektáře kapucínů. Je blízký Paolu Veronesovi a dalším benátským mistrům. Pastózním nanášením barev, barevností, ale i formálními znaky je *Poslední večere* blízká Paolu Piazzovi. Analogie bych spatřovala ve znázornění Krista, který je blízký tomu na Piazzovi pražském hlavním oltářním obraze.

Práce si klade za cíl přispět k dalšímu bádání Piazzova působení v českých zemích a otevřít další dosud nezodpovězené otázky k této problematice. Na základě archivních pramenů a zmínek o dalších dílech Paola Piazzovy by se nabízel další posun ve výzkumu. Dohledat tyto dosud nepřirazená Piazzova díla, jejichž dochování je ovšem nepotvrzené a nejisté. Dosavadní bádání k Paolu Piazzovi v českých zemích ještě nepokládám za konečné a uzavřené.

VI. Seznam publikací doktoranda

Alice BARTUŠKOVÁ: Paolo Piazza pinxit. Kapucínský bratr malířem na sklonku rudolfínské doby. ISBN: 978-80-87922-09-5, financováno: Práce vznikla za podpory Grantové agentury Univerzity Karlovy, číslo grantu: 982216

Alice BARTUŠKOVÁ: Piazzovy brýle. Malířův autoportrét?, in: Obsah – forma. Sborník příspěvků z mezinárodní konference studentů doktorských programů. Praha 2017, s. 157-164

Alice BARTUŠKOVÁ: Paolo Piazza na pomezí doznívajícího manýrismu a vycházejícího baroka. In: Staré a nové. Staré jako východisko, či překážka? Sborník příspěvků z mezinárodní konference studentů doktorských programů. ISBN: 978-80-87922-07-1, s. 115-120. Praha 2016

Alice BARTUŠKOVÁ: Vídeňský oltářní obraz Paola Piazzy a jeho souvislosti. In: Vidět– Slyšet– Číst– Rozumět. Sborník příspěvků mezinárodní konference studentů doktorských studijních programů. Praha 2015. ISBN: 979-80-87922-05-7, 159-164

Alice NEDBALOVÁ: Hlavní inspirační zdroje v díle kapucínského bratra malíře Paola Piazzy na příkladu pražského oltáře kostela Panny Marie Andělské. In: Cultural transfer Umělecká výměna mezi Itálií a střední Evropou. Sborník příspěvků mezinárodní konference studentů doktorských studijních programů. Praha 2014. ISBN: 978-80-87922-02-6, 147–152

VII. Seznam nejdůležitějších pramenů a literatury

SEZNAM ARCHIVNÍCH PRAMENŮ

Rukopis složka kapucínští umělci

NAČR, fond kapucínů ŘK 52/ II, 15 c, nepaginováno složka umělci

Katalogy kapucínské provincie z let 1600 – 1789

NA ČR, ŘK, inv. č. 30, č. kartonu 131, Katalogy provincie, Knihy slibů, posudky na novice

NA ČR, ŘK, inv. č. 30, č. kartonu 132, Katalogy provincie, Knihy slibů, Posudky na novice, Kandidáti vstupu

NA ČR, ŘK, inv. č. 30, č. kartonu 133, Katalogy provincie, Seznamy noviců

NA ČR, ŘK, inv. č. 30, č. kartonu 134, Výroční katalogy provincie, Knihy slibů

NA ČR, ŘK, inv. č. 30, č. kartonu 135, Katalogy provincie, Katalog studia, Pamětní kniha provincie

NA ČR, ŘK, inv. č. 36 Seznam noviců

Kapucínské letopisy (anály)

KPK, Rkp., inv. č. 390, *Kapucínské letopisy*, tom. I, *Liber seu Protocollum totius Provinciae Boëmo-Austriacae Styriacae Ordinis Fratrum Minorum Capucinatorum*, Kronika česko-rakouské provincie 1599–1638 (z let 1727–1729).

KPK, Rkp., inv. č. 391–412, *Kapucínské letopisy*, tom. II–XXIII, *Liber Secundus Rerum memorabilium Provinciae Boëmiae, Austriae et Moraviae*, Kronika česko-rakouské provincie 1639–1651 (z let 1729–1786).

Kronika brněnského konventu

KPK, Kronika brněnského konventu z r. 1773 (*Protocollum rerum memorabilium utriusque conventus Brunensis*), inv. č. 609 - Brno (Pamětní kniha, tom. I)

Kronika hradčanského konventu

KPK Praha, Rkp., inv. č. 543, *Protocollum seu Historia domestica Conventus Hradschinensis*, tom. I, Kronika konventu v Praze na Hradčanech 1599–1769 (z roku 1772), autor →Auxilián Stracke z Velenic.

KPK Praha, Rkp., inv. č. 544, *Protocollum seu Historia domestica Conventus Hradschinensis*, tom. II, Anály konventu v Praze na Hradčanech 1770–1782.

KPK Praha, Rkp., inv. č. 545, *Protocollum seu Historia domestica Conventus Hradschinensis*, tom. III, Anály konventu pro léta 1783–1785.

SEZNAM LITERATURY

ASKEW 1969 — Pamela ASKEW : The Angelic Consolation of St. Francis of Assisi in Post-Tridentine Italian Painting. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, Vol. 32 (1969), 280–306

BARTUŠKOVÁ 2017 A — Alice BARTUŠKOVÁ: Paolo Piazza pinxit. Kapucínský bratr malířem na sklonku rudolfinské doby. Praha 2017

BAŠTA/ BAŠTOVÁ 2012 — Petr BAŠTA/ Markéta BAŠTOVÁ: *Ars moriendi*. Loretánské krypty. Z historie pohřbívání v kapucínských konventech. Praha 2012

BAŠTA/ BAŠTOVÁ 2016 — Petr BAŠTA/ Markéta BAŠTOVÁ: *Skrytá tvář loretánského pokladu*. Praha 2016

BAŠTOVÁ/ CVACHOVÁ 2001 — Markéta BAŠTOVÁ/ Teresie CVACHOVÁ: *Pražská Loreta*. Průvodce poutním místem. Praha 2001

BAŠTOVÁ 2012 — Markéta BAŠTOVÁ (ed.): *Patrimonium Capuccinorum*. Deset let obnovy kapucínského kulturního bohatství. Praha 2012

BAUER/ HAUPT 1976 — Rotraud BAUER/ Herbert HAUPT: *Das Kunstkammerinventar Kaiser Rudolfs II: 1607–1611*. In: *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen in Wien* 72. 1976

BELLESÌ 2001 — Sandra BELLESÌ: *Un dipinto ritrovato*. San Francesco confortato da un angelo musicante di Padre Cosmo da Castelfranco (Paolo Piazza 1560–1621). Firenze 2002

BRČÁK 2019 — Marek BRČÁK: *Kapucínský řád a jeho působení v Čechách a na Moravě*. (1673–1783)

BRČÁK 2014 — Marek BRČÁK: *Působení kapucínského řádu v Čechách a na Moravě (1618–1673)* (rigorózní práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha 2014

BRUNNER 1863 — Sebastian BRUNNER: *Die Kunstgenossen der Klosterzelle: das Wirken des Klerus in den Gebieten der Malerei, Skulptur und Baukunst*. Wien 1863

BUBEN 2006 — Milan BUBEN: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. III. díl, 1. svazek, *Žebravé řády*. Praha 2006

CARGNONI 2007 — Costanzo CARGNONI: Po stopách kapucínských svatých. Kostelní Vydří 2007

CECHINELLI 2000 — Cristina CECHINELLI: Nuovi documenti su fra Cosimo Piazza pittore alla corte di Ranuccio i Farnese, in: *Malacoda, bimestrale di varia umanità edito in Parma*. N. 91, Luglio–agosto 2000, Anno XVI, 3–10

CHRIST 1839 — Johann CHRIST: Christliche Kunstsymbolik und Ikonographie. Frankfurt am Main 1839

COBIANCHI 1998 — Roberto COBIANCHI : Iconographic and visual sources for Bernardo Strozzi's 'Vision of St Dominic'. In: *The Burlington Magazine*, 140, 1998, 668–675

COBIANCHI 2012 — Roberto COBIANCHI: Un'ipotesi per Paolo Piazza disegnatore, in *Bollettino d'arte*, 7. Ser., 97 (2012), 83–90

COLE 1983 — Bruce COLE: Renaissance artist at work. From Pisano to Titian. London 1983

CONTINI 2002 — Roberto CONTINI: Paolo Piazza, ovvero cullusione di periferia veneta e mondo rudolfino. In: *MARINELLI/ MAZZA 2002*

COSTA 2012 — Sandra COSTA: The comissioning and production of Images: the Via pulchritudinis of the Religious Orders. In: *The Capuchin Museum*. Rome 2012. 55–62

CUTHBERT S.D. — CUTHBERT O. M. Cap.: Die Kapuziner. Ein Geschichtsbild aus Renaissance und Restauration. s.l., s.d.

DA COSTA KAUFMANN 1988 — Thomas DA COSTA KAUFMANN: The school of Prague. Painting at the court of Rudolf II. Chicago and London 1988

DA PORTOGRUARO 1936 — Davide DA PORTOGRUARO: *Paolo Piazza ossia C. da C. pittore cappuccino 1560–1620*. Venezia 1936

DANIEL 1996 — Ladislav DANIEL: Benátčané: malířství 17. a 18. století z českých a moravských sbírek. Milano 1996

DLABACZ 1815 — Gottfried Johann DLABACZ: Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien. Prag 1815

DUDÍK 1867 — Beda DUDÍK: Die Rudolphinsiche Kunst- und Raritätenkammer in Prag, Mitteilungen der K. und K. Centralanstalt für Baukunde in Wien. Wien 1867. XXXIII–XLIV

DVOŘÁK 1883 — Max DVOŘÁK: Maria Loretto na Hradschin zu Prag. Prag 1883

ENGEL 2012 — Sabine ENGEL: Das Lieblingsbild der Venezianer: "Christus und die Ehebrecherin" in Kirche, Kunst und Staat des 16. Jahrhunderts. Berlin 2012

FISCHER 2009 — Stefan FISCHER: Hieronymus Bosch: Malerei als Vision, Lehrbild und Kunstwerk. Köln 2009

FRUGONI 2003 — Chiara FRUGONI: Das Mittelalter auf der Nase: Brillen, Bücher, Bankgeschäfte und andere Erfindungen des Mittelalters. Roma 2003

FUMAGALLI 2002 — Elena FUMAGALLI: Padre Cosimo Capuccino a Roma, 189–240. In: MARINELLI/ MAZZA 2002

GARDNER VON TEUFFEL 1999 — Christa GARDNER VON TEUFFEL: Clerics and Contracts: Fra Angelico, Neroccio, Ghirlandaio and Others: Legal Procedures and the Renaissance High Altarpiece in Central Italy, Zeitschrift für Kunstgeschichte 62. Bd., H. 2 (1999), 190–208

GIORGI 2012 — Rosa GIORGI: La fede nell' arte: luoghi e pittori dei frati Cappuccini. Milano 2011–2012.

GISOLFI 2004 — Diana GISOLFI: Collaboration and replicas in the Shop of Paolo Veronese and his Heirs. *Astibus et Historiae*. Vol. 28, No. 55. Part 1 2004, 73–86

GUILLOUX 2010 — Fabien GUILLOUX: Saint François d'Assise et l'ange musicien: thème et variations iconographiques dans les collections du Museo francescano de Rome. Rome 2010

HAMSÍKOVÁ 1990 — Radana HAMSÍKOVÁ: Paolo Piazza – Trůnící Kristus a Panna Maria, In: *Technologia Artis ročenka Archivu historické výtvarné technologie Praha*, sv. I, Praha 1990, 65–66

HAUSER 1990 — Arnold HAUSER: *Sozialgeschichte der Kunst und Literatur*. München 1990

HESSLEROVÁ 2016 — Radka HESSLEROVÁ: Malířský cech Menšího Města pražského. *Malostranští umělci v 17. a 18. století: edice*. Praha 2016

HORYNA 1998 — Mojmír HORYNA: *Jan Blažej Santini–Aichel*. Praha 1998

KARASEK 1992 — Alfred KARASEK: *Krippenkunst in Böhmen und Mähren von Frühbarock bis zur Gegenwart*. Marburg 1992²

KLEIN/ ZERNER 1966 — Otto KLEIN/ Henri ZERNER: *Art after Trent. Italian Art, 1500–1600: Sources and Documents*. Illinois 1966

KLEINSCHMIDT 1911 — Beda KLEINSCHMIDT: *St. Fraziskus von Assisi in Kunst und Legende*. S. I. 1911

KONEČNÝ 1996 — Lubomír KONEČNÝ: Petr Pavel Rubens, Galileo Galilei a bitva na Bílé hoře. In: *Ars baculum vitae. Sborník studií z dějin umění a kultury k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse*. Praha: Národní galerie v Praze, 1996, 139–142

KONSTITUCE — Řehole a závět' serafínského otce sv. Františka; a Konstituce Bratří menších kapucínů. Mělník 1929

KOPPITZ 2008 — Hans- Joachim KOPPITZ: Die kaiserlichen Druckprivilegien im Haus Hof- und Staatsarchiv Wien. Wiesbaden 2008

KOWAL 1984 — David KOWAL: Unpublished drawing and a probable source for Francisco Ribalta's Vision of St. Francis. In: The Burlington magazine. Vol. 126. No. 981. 1984, 768 a 770–775.

KUCHYNKA 1919 — Rudolf KUCHYNKA: Fahrenschonovy výpisy z knih a listin staroměstského pořádku malířského, Památky archeologické XXXI. Praha 1919, 14–24

KÜHN/ ROOSEN-RUNGE/ STRUB/ KOLLER 1984 — Hermann KÜHN/ Heinz ROOSEN-RUNGE/ Rolf E. STRUB/ Manfred KOLLER: Reclams Handbuch der kuenstlerischen Technikem. Farbmittel Buchmalerei Tafel- und Leinwandmalerei. Stuttgart 1984

LANZI 1847 — Luigi LANZI: The history of painting in Italy. Volume III. Genoese school. London 1847

LINGO 1998 — Stuart LINGO: The Capuchins and the art of history. Retrospection and reform in the arts in late Renaissance Italy (disertační práce na Harvard University). Cambridge 1998

LINGO 2008 — Stuart LINGO: Federico Barocci : allure and devotion in late Renaissance painting. London 2008

LOCKER 2019 Jesse — M. LOCKER: Art and Reform in the Late Renaissance: After Trent. New York 2019

MARCIARI 2013—John MARCIARI: Francesco Vanni. Art in late Renaissance Siena. Yale 2013

MARINELLI/ MAZZA 2002 — Sergio MARINELLI/ Angelo MAZZA: Paolo Piazza. Pittore cappucino nell' età della Controriforma tra conventi e corti d' Europa. Verona 2002

MARINELLI 2002 — Sergio MARINELLI A: Paolo Piazza pittore Veneto. In: MARINELLI/ MAZZA 2002. 1–60

MARINELLI 2002 B — Sergio MARINELLI B: L'ultimo ritorno nel Veneto. In: MARINELLI/ MAZZA 2002.241–258

MATĚJKA 2010 — Miroslav Pacifik MATĚJKA: Prvopočátky kapucínského řádu. Praha/ Olomouc 2010³

MAZZA 2002 — Angelo MAZZA: Fra Cosmo da Castelfranco pittore itinerante tra conventi cappuccini e corti Padane. In: MARINELLI/ MAZZA 2002. 121–188

MEINRAD 1857 — Adolf MEINRAD Gedenkbuch der Wiener Vorstadt- Pfarre zum heil. Ägid in Gumpendorf. Wien 1857

MOCHI ONORI 1992 — Lorenza MOCHI ONORI: Paolo Piazza. In: *Le arti nelle Marche al tempo di Sisto V a cura di Paolo Dal Poggetto Cinisello Balsamo*. Milano 1992. 449–451

NESMĚRÁK/ KUNEŠOVÁ 2015 — Karel NESMĚRÁK/ Jana KUNEŠOVÁ: Farmaceutická historie kapucínského kláštera v Praze na Hradčanech. Část II. Kapucínský balzám (Balsamum capucinatorum). *Česká a slovenská farmacie* 64:3 (2015), 95–99

NEVÍMOVÁ 2004 — Petra NEVÍMOVÁ: Funkce obrazu v umění jezuitského řádu. In: BARTLOVÁ Milena (ed.): *Dějiny umění v české společnosti: Otázky, problémy, výzvy. Příspěvky přednesené na prvním sjezdu českých historiků umění*. Praha 2004, 107–115

NOVÁ 2016 — Magdalena NOVÁ: Boční oltář Ukřižování z kostela Panny Marie Andělské. O přenosu jednoho italského motivu do obrazů českého porudolfinského umění. In: NOVÁ/ OPATRná 2016

NOVÁ/ OPATRná 2016 — Magdalena NOVÁ/ Marie OPATRná: Staré a nové. Staré jako východisko či překážka: Sborník příspěvků z mezinárodní konference studentů doktorských programů. Praha 2016

NOYES 2013 — Ruth NOYES: *Aut numquid post annos mille quingentos docenda est Ecclesia Catholica quomodo sacrae imagines pingantur? Post-Tridentine image reform and the myth of Paleotti.* Catholic Historical Review, Vol. 99, No. 2 (April 2013), 239–261

OPATRná 2011 — Marie OPATRná: Umělecká tvorba malíře Jana Jiřího Heringa (diplomová práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy). Praha 2011

PANCHERI 2000 — Roberto PANCHERI: Paolo Piazza pittore rudolfino. *Arte Veneta*. 2000/II, 43–45

PANCHERI 2014 — Roberto PANCHERI: Da Paolo Piazza a Cosmo da Castelfranco e ritorno. In: *Aldèbaran II, Storia dell' arte, a cura de Sergio Marinelli*. Venezia 2014, 95–110

PIAI 2012 — Andrea PIAI : Un pittore nell' ombra di Palma e Tintoretto. In: *Aldèbara. Storia dell' arte, a cura de Sergio Marinelli*. Venezia 2012, 117–136

PIGOZZI 2015 — Marinella PIGOZZI: *Il Concilio di Trento e le arti 1563–2013*. Bologna 2015

POCHE 1988 — Emanuel POCHE (ed.): *Praha na úsvitu nových dějin. Čtvero knih o Praze*. Praha 1988

PREISS 1949 — Pavel PREISS: *Barokní ilusivní nástěnná malba architektury v Čechách a její slohový původ*. Praha 1949

PREISS 1986 — Pavel PREISS: Italští umělci v Praze. Praha 1986

PREISS 2002 — Pavel PREISS: Kapucínský kostel v Chrudimi: obrazy z hlavního oltáře. Chrudim 2002

PREISS 2006 — Pavel PREISS: Baroque drawing in Bohemia. Praha 2006

PROCHÁZKA 1908 — Karel PROCHÁZKA: O Betlémech. Kulturně historická studie se zvláštním zřetelem k zemím Koruny sv. Václavské a Uherskému Slovensku. Praha 1908. Reprint: Ústí nad Orlicí. 2011

RABAS 1938 — Vavřinec RABAS: Řád kapucínský a jeho působení v Čechách v 17. století. Praha 1938

ROWLANDS 1989 — Eliot W. ROWLANDS: Filippo Lippi and His Experience of Painting in the Veneto Region. In: *Artibus et Historiae*, Vol. 10, No. 19 (1989), 53–83

ROYT/ ŠEDINOVÁ 1998 — Jan ROYT/ Hana ŠEDINOVÁ, Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii, Praha 1998

ROYT 2011 — Jan ROYT: Obraz a kult v Čechách v 17. a 18. století. Praha 2011

SAVELSBERG 1992 — Wolfgang Heinrich SAVELSBERG: Die Darstellung des Hl. Franziskus von Assisi in der Flämischen Malerei und Graphik des späten 16. und 17. Jahrhundert. Roma 1992

Hana SEIFERTOVÁ: Malby na kameni. Umělecký experiment v 16. a na začátku 17. století. Praha 2008

SEKYRKA 1997 — Tomáš SEKYRKA (ed.): Umění a mistrovství. Pražská malířská bratrstva 1348–1783. Praha 1997

SHOAF 1980 — Jane SHOAF: A Seventeenth-Century Album of Drawings by Marten de Vos. In: *Master Drawings*, Vol. 18, No. 3 (Autumn, 1980), 237–252 a 295–311

SCHALLER 1794 — Joseph SCHALLER: Beschreibung der königlichen Haupt und Residenzstadt Prag sammt allen darinn befindlichen sehenswürdigen Merkwürdigkeiten. Bd. I. Prag 1794

ŠRONĚK 1988 — Michal ŠRONĚK: Paolo Piazza – ein malender Kapuziner im rudolfinschen Prag. In: *Prag um 1600. Beiträge zur Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II.* Freren 1988. 284–288

ŠRONĚK 1991 — Michal ŠRONĚK: Pražské dílo Paola Piazzzy/ Cosma a Castelfranco. In: Freimanová Milena (ed.): *Barokní umění a jeho význam v české kultuře: sborník symposia, které pořádala Národní galerie v Praze k připomenutí osobnosti a díla Oldřicha J. Blažíčka ve dnech 11. a 12. prosince 1986 v Praze*, Praha 1991, 63–67

ŠRONĚK 1997 — Michael ŠRONĚK: *Pražští malíři 1600–1650. Mistři, tovaryši, učedníci a štolíři v Knize Staroměstského malířského cechu. Biografický slovník.* Praha 1997

ŠRONĚK 2005 — Michael ŠRONĚK: Obrazy na hlavním oltáři kostela Panny Marie Sněžné v Praze. In: *Historia Franciscana II.: sborník textů: kapitoly z dějin české františkánské provincie sv. Václava u příležitosti 300. výročí úmrtí provinčního ministra a významného učence Bernarda Sanniga (1704) a 400. výročí příchodu františkánů k Panně Marii Sněžné v Praze (1604)*. Kostelní Vydří 2005 180–187

ŠRONĚK 2013 — Michael ŠRONĚK: *De Sacris imaginibus. Patroni, malíři a obrazy předbělohorské Prahy*. Praha 2013

ŠTURC 2007 — Libor ŠTURC: Strahovský klášter ve Valdštejnově době. Šturc, Libor. In: *Valdštejn: Albrecht z Valdštejna Inter arma silent musae?* Praha 2007. 184–190 a katalogová hesla 428–429

TANNER 1680 — Jan TANNER: *Svatá cesta z Prahy do Staré Boleslavi*. Praha 1680

TANZI 2001 — Marco TANZI: Il capolavoro rudolfino di Paolo Piazza. In: *Prospettiva*, No. 103/104 (Luglio-Ottobre 2001), 151–158

TEJČEK 2005 — Michal TEJČEK: Kapucíni v Brně v 17.–18. století. Brno v minulosti a dnes. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna 18. Brno 2005, 145–200, 651–653

TIETZE 1939 — TIETZE Hans: Master and Workshops in the Venetian Renaissance. In *Parnassus*, XI, 8, 1939, 34–35, 45

TIBITANZLOVÁ/ BERANOVÁ 2009 — Radka TIBITANZLOVÁ/ Martina BERANOVÁ: "aby se umění malířskému vyučoval": křestní, výuční a zachovací listy z fondu Pražská malířská bratrstva. Praha 2009

VÁCHA 2017 — Štěpán VÁCHA: Joachim von Sandrarts Kreuzauffindung in Brünn im Lichte neuer Erkenntnisse. In: *Umění/ Art* č. 5–6, roč. 65, 2017, 514–530

VÁCHA/ HEISLEROVÁ 2017 — Štěpán VÁCHA/ Radka HEISLEROVÁ: *Ve stínu Karla Škréty. Pražští malíři v letech 1635–1680*. Antonín Stevens, Jan Bedřich Hess, Matěj Zimprecht. Praha 2017

VLNAS 1997 — Vít VLNAS: Sen o staré slávě. Pražská malířská bratrstva v posledních dvou stoletích existence a ve vzpomínkách současníků. In: Pavel SEKYRKA (ed.): *Umění a mistrovství. Pražská malířská bratrstva 1348–1783*. Praha 1997, 34 – 42

TIETZE 1939 — TIETZE Hans: Master and Workshops in the Venetian Renaissance. In *Parnassus*, XI, 8, 1939, 34–35, 45

TRAVERSO 2001 — Ottavio TRAVERSO: *The temple Most Holy Redeemer, Venice Guidecca*. Genova 2001

VENDL 1924 — Václav VENDL: *Fr. Siardus Nosecký, malíř baroka*. Pardubice 1924

WANKOVÁ 2010 — Veronika WANKOVÁ: Osudy obrazů Palmy il Giovane ve sbírkách Království českého až do dnešních dnů. Diplomová práce na Katolické teologické fakultě. 2010

WARDLE 1968 — Patricia WARDLE: An Italian Embroidered Picture. Victoria and Albert Museum Bulletin, Vol. IV No. 3, July 1968, 99–105

WARNKE 1996 — Martin WARNKE: Hofkünstler: Zur Vorgeschichte des modernen Künstlers. Köln am Rhein 1996²

WOLNY 1858 II/ I — Gregor WOLNY: Kirchliche Geschichte Brünn. , Band II/ I. Brünn 1858

ZANOTTI 2010 — Angelo ZANOTTI: La pala di Paolo Piazza nella chiesa di San Michele arcangelo di Sansepolcro, in: Collestanea Franciscana, Annus 80, Roma 2010. 246–276

ZLATOHLÁVEK 2009 — Martin ZLATOHLÁVEK: Anton Kern. 1709–1747. Praha 2009

VIII. Summary

Dissertation entitled *Monastic rules and muses. The capuchin friars in the service of the art in early Baroque Bohemia* set out for the purpose of research to the neglected theme of the Capuchin brothers – painters on the border between Mannerism and the Baroque era. This phenomenon in painting, which is not only characteristic for the order of the Capuchins, but also of other ecclesiastical orders, has never been more comprehensive.

The Capuchin brother Paolo Piazza came to the Czech lands with first capuchin brothers, in his paintings he is inspired of the Venetian school of the 16th century. He was a versatile painter, he created not only painting on canvases, but also made wall paintings and his painting manuscript was not uniformly defined. Paolo Piazza worked in the capuchin monasteries in Prague and Brno during the reign of Rudolph II, for the emperor himself he created several artworks. Piazza's work has also been preserved in the engravings of the Sadeler family. Thanks to these engravings, several Piazza's compositions with a set iconographic type have spread to European fine arts.

From the period of the Czech Baroque there are also records of several dozen painters coming from the ranks of the Capuchin Order. They participated mainly in the decoration of monasteries and adjacent churches. The Capuchin order was indeed inclined to fine arts but did not indulge in sumptuous decoration. This was customary

also in other mendicant orders as their monastic rules ordered simplicity and poverty. A remarkable phenomenon in the context of the relationship between the Capuchins and art is the theme of Capuchin brothers who were also active painters. These art activities of religious brothers were not limited to Italy. As evidenced by archival sources, they were a common practice also in Czech Capuchin monasteries.

Paola Piazza's stay in the Czech lands during the reign of Emperor Rudolf II was a premeditated act of the Capuchin order. In Prague, the mission of the newly established Capuchin order was to participate in the renewal of Catholic life according to the regulations of the Council of Trent. During his activities in Central Europe, Paolo Piazza, also known by his religious name fr. Cosma da Castelfranco, had the task to create painting decorations for emerging Capuchin monasteries and churches. During Paolo Piazza's stay in the Czech lands, two monasteries of Capuchin brothers were established: at Prague's Hradčany and a few years later also in Moravia in Brno. Only a few works originating from Piazza's activities in Bohemia and Moravia were signed by him or later ascribed to him by archival documentation.

Paolo Piazza's Venetian training guides his entire life's work. Piazza's paintings that originated in the Czech lands also show the Venetian painting tradition and obvious inspiration by Venetian masters of the 16th century, such as Titian, Paolo Veronese, Palma il Giovane and Jacopo Tintoretto.

In Prague's Capuchin church of Our Lady of the Angels, Paolo Piazza created two works, which have been preserved to this day. It is the previously known main altarpiece *Vision of St. Francis in Portiuncula chapel and playing angels*, which was created around 1602, and the recently rediscovered ceiling paintings with Marian iconography, coming also from that period.

Some models for the main altar painting have already been identified. This study seeks to add other possible sources of inspiration, especially from the Venetian environment. Moreover, it improves the current state of knowledge by revealing later overpainting that arose in the late 18th century at the hands of another Capuchin brother artist, Oliver Steigerle. He renovated Piazza's painting but also tried to unify the image with later Baroque side altars. The original paintings were unearthed by restorers in the 1980s.

Along with the high altar, a ceiling decoration was created in the church vault depicting scenes of the *Annunciation of Virgin Mary*, *Assumption* and *Coronation of the Virgin Mary*. Until recently, its attribution was not solved, but on the basis of their

formal characteristics and the repeated motifs and quotations, these paintings by the *al secco* technique are now also attributed to Paolo Piazza, who was not only a painter of canvases but also a skilled painter of murals and ceiling paintings. The rare paintings were covered under layers of lime for long periods of time and were not revealed until restoration works by Jan Pasálek between 1978 and 1982. The painting, however, was largely destroyed; its original vivid colors are best evidenced by the scene of the Annunciation. An identical angel of the Annunciation was later used by Piazza in the church of Sta. Maria Aquiro in Rome. Other formal characteristics and brushwork also suggest Paolo Piazza as the painter. These three fields with ceiling paintings were originally accompanied by ornamental decoration, which survived only in fragments, and therefore, it was covered again by the restorers.

Other works attributed to Paolo Piazza are part of the painting cycle *Martyrdom of St. Apostles and the Lord's Crucifixion* of Strahov Monastery. The obvious model for these apostolic histories is the graphic cycle by Julius Goltzius, adapted by the painter Maerten de Vos. With his own original approach, the painter recasts the engravings models and uses glazes and volumes to create characteristic colors. However, Piazza's authorship is not clearly demonstrated.

The image *Christ and the adulterous woman* from the depository of the National Gallery in Prague, which was originally located in the collection of Franz Antonín Berka z Dubé, indicates Piazza's style. The image is now attributed to Palma il Giovane, but it does not manifest Palma's level of artistic skills; therefore, it may have been authored by one of his pupils. Some scholars see it as a work by Pietro Malombra. The painting is remarkable not only for its inspiration by the work of the Venetian painters Veronese and Tintoretto, but also because of the glasses that sit on the nose of one of the scribes. A very similar male character with glasses appears in other Piazza's paintings. It is interesting to observe in which contexts glasses appear in Piazza's images and how the history of Venice is connected with glasses.

This work also maps the relationship of Paola Piazza with Emperor Rudolf II and his artistic court. The emperor was rather disinclined towards the Capuchin order, and not long after the arrival of the Capuchins in Prague, he even sought their expulsion from the city. As evidenced by monastic chronicles, this disharmony was resolved thanks to the artistic talent of brother Cosmas - Paola Piazza. A record exists in the Capuchin monastery annals that thanks to a painting depicting the *Adoration of the Magi*, which

was made by the hands of the Capuchin Fra Cosma da Castelfranco for the emperor to achieve reconciliation, the relationship between Rudolf II. and the Capuchins turned for the better. This is an important proof of the fact that br. Cosma was highly respected by the other brothers and that his talent for painting allowed them to find a suitable solution to the dispute, as the emperor was known to be a great lover of the arts. Later, Paolo Piazza created several other works for the emperor. The gift is today identified with the *Adoration of the Magi* in Vienna's Church of St. Aegid Gumpendorf. The image refers to Rudolfian iconography, artefacilia, naturalia, exotic animals, but the main connecting line to the emperor is particularly evident on the coin of the treasure passed by one of the sages to infant Jesus, where a bust of Rudolf II is depicted. Sources of inspiration are sought in the work of Paolo Veronese and the Bassano family, in engraving models, and especially in the murals *Adoration of the Magi* by Federico Zuccari in the Venetian church of St. Francesco della Vigna.

From Rudolf's Kunstkammer comes also the alabaster altar of Kunsthistorisches Museum Wien, today attributed to Paolo Piazza. The alabaster altar is mentioned in the inventories of the art chamber; however, the attribution to Paolo Piazza was only determined later by Rudolf Diestelberger, the director of Vienna's collections. The small altarpiece is two-sided: one side shows the Annunciation and the other scene depicts the Adoration of the Shepherds. The painter used a literal quotation from the *Annunciation* in Rome's Church of St. Maria del Orto by Federico Zuccari, who had already provided an inspiration for one of the works mentioned above. The painting *Adoration of the Shepherds* features contemporary engraving patterns and is remarkable for its size and fine details.

The last chapters are devoted to Piazza's activities in Moravia, and in particular, to his stay in Brno in 1607. From this period, no image was previously determined as a work by Piazza for the Capuchin monastery. On the basis of archival documents in monastic chronicles, I have discovered a number of such images by identifying their themes with those mentioned to be created by Paolo Piazza for the first Capuchin monastery in Brno. Among them, the main altarpiece depicts the *Stigmata of St. Francis* and its side wings are paintings of *St. Francis and St. Felix*. The original painting of the Stigmatization was later replaced by Sandraart's Finding of the Holy Cross in the new monastery church, and the image *Stigmata of St. Francis* was moved to a side chapel. Later, in 1739 it was renovated by a painter of the order, brother Henric Hofer, because of fungal infestation and mold. Today, the chapel houses a work similar in style to

Piazza's paintings, but heavily overpainted and supplemented, or possibly presenting a baroque copy of Piazza's work.

Another work inspired by the 16th-century Venetian school is the painting of the Last Supper from the Capuchin refectory in Brno. It resembles the works by Paolo Veronese and other Venetian masters. The paint application, choice of colors as well as the formal features of the Last Supper all evoke Paolo Piazza's works. I see an analogy in the representation of Christ, similar to the one in Piazza's main altar painting in Prague.

This thesis aims to stimulate further research on Piazza's activities in the Czech lands and to raise new unanswered questions on this matter. Archival sources and references to other works by Paola Piazza should provide a basis for further progress in the research. I do not consider the existing research on Paolo Piazza in the Czech lands as final and closed.

IX. Anotace

Anotace v českém jazyce

Disertační práce s názvem *Řehole a múzy. Bratři kapucíni ve službách umění na prahu českého baroka* si za cíl bádání vytyčila opomíjené téma kapucínských bratrů malířů na pomezí manýrismu a barokní doby. Tomuto fenoménu v malířství, který není charakteristický pouze pro řád kapucínů, ale rovněž pro jiné církevní řády, se dosud nikdo komplexněji nevěnoval.

S prvními kapucíny do Čech přišel kapucínský bratr Paolo Piazza, který ve své tvorbě čerpal z odkazu benátské školy 16. století. Byl všestranným malířem, vytvářel nejen malířská plátna, ale také nástěnné malby a jeho malířský rukopis nebyl jednotně vymezen. Paolo Piazza působil v kapucínských kláštorech v Praze a Brně za vlády Rudolfa II., pro samotného císaře vytvořil několik uměleckých děl. Piazzovo dílo se zachovalo rovněž v grafických listech od rodiny Sadelerů. Díky těmto grafikám se rozšířilo několik Piazzových kompozic s ustáleným ikonografickým typem do evropského výtvarného umění.

Z období českého baroka existují záznamy také a o několika desítkách malířů, kteří pocházeli z řad kapucínského řádu. Ti se podíleli zejména na výzdobě klášterů a přilehlých kostelů.

Klíčová slova

Kapucíni, řádoví bratři – malíři, manýrismus, baroko, Paolo Piazza, Rudolf II., benátská škola 16. století, grafiky

Anotace v anglickém jazyce

Dissertation entitled *Monastic rules and muses. The capuchin friars in the service of the art in early Baroque Bohemia* set out for the purpose of research to the neglected theme of the Capuchin brothers – painters on the border between Mannerism and the Baroque era. This phenomenon in painting, which is not only characteristic for the order of the Capuchins, but also of other ecclesiastical orders, has never been more comprehensive.

The Capuchin brother Paolo Piazza came to the Czech lands with first capuchin brothers; in his paintings he is inspired of the Venetian school of the 16th century. He was a versatile painter, he created not only painting on canvases, but also made wall paintings and his painting manuscript was not uniformly defined. Paolo Piazza worked in the capuchin monasteries in Prague and Brno during the reign of Rudolph II, for the emperor himself he created several artworks. Piazza's work has also been preserved in the engravings of the Sadeler family. Thanks to these engravings, several Piazza's compositions with a set iconographic type have spread to European fine arts. From the period of the Czech Baroque there are also records of several dozen painters coming from the ranks of the Capuchin Order. They participated mainly in the decoration of monasteries and adjacent churches.

Klíčová slova

Capuchin order, friars – painters, mannerism, baroque, Paolo Piazza, Rudolf II, 16th century Venetian school, engravings